

Елен СІКСУ

драматургія

ВІТРИЛО ЧОРНЕ ВІТРИЛО БІЛЕ

Закінчення, початок в №1 за 1995 р.

Елен Сіксу народилась 1937 року в Орані (Алжир). З 1967 по 1994 рік опублікувала більше сорока художніх творів та есе. Лауреат премії Медічі (1969) за книгу «Внутрішній простір». Написала близько десяти п'єс для театру, серед яких «Портрет Дори» (1976), «Ім'я Едіпа» (лібретто опери, 1978), «Історія, яку не зрозуміють ніколи» (1993). З 1986 пише п'єси для «Театру дю Солей». Її остання п'єса «Місто, яке порушило клятву, або Повернення Ериній» (1994) отримала приз «За кращу п'єсу» професійного об'єднання театральних критиків. Професор англійської літератури та директор Центру феміністичних досліджень університету Париж VIII. Почесний доктор кількох університетів Канади та Англії. Член-кореспондент Європейської Академії мистецтв. Член редколегії журналів «Поетика, знаки» (США) та «Історія нової літератури» (США). З 1995 - член редколегії журналу «Кіно-Театр». Українською мовою публікується вперше.

Дійові особи:

Анна Андріївна
Ахматова
Надія Яківна
Мандельштам, подруга
Лідія Корніївна
Чуковська, подруга
Поліна, яку називають
Полоній, сусідка
Ніна Радлова, секретар
Ленінградської Спілки
письменників
Бабуся, на вокзалі в
Москві

Присутні-відсутні:

Осип Мандельштам,
помер у таборах
1938 року

Лев Гумільов (Льова),
заарештований і
висланий 1937 року
Микола Гумільов,
його батько, перший
чоловік Ахматової,
страчений 1921 року

Відсутні-присутні:

Борис Пастернак

Між Ленінградом
та Москвою і в околицях
цих двох міст: ліси,
річки, дачні місця.
Між 1953 і 1960.
Сталін помер 5 березня
1953 року.

СЦЕНА 5

(У Ахматової, Лідія і Ахматова готуються до відвідин Радлової)

Лідія

(До завіси) Так, перед її приходом давайте я швиденько вам розповім: Ніна Радлова - це також племінниця нашого улюбленого Секретаря Партії, вона входить до палацу султана коли захоче. І вона згодна потурбуватися. Чого не зробиш для великої Ахматової, сказала вона мені.

(Дзвінок у двері)

Я буду вашим Генріхом IV. Ідіть за моїм білим плюмажем, і все буде гаразд.

(Вона іде відчиняти. Повертається з Радловою. Вітання)

Радлова

Мені сказали, що ви знову почали писати?

Ахматова

Знову почала? Я ніколи не припиняла писати. Але з різних причин це широко не розходилося. Певне, я виглядаю як тривала зима. Та це тільки зовні.

Радлова

А про що ви пишете в наші дні?

Ахматова

Про...ріки.

Радлова

Про ріки? Це як?

Ахматова

Як це як? Віршами. Так. Класично. Про ріки, ріки, які течуть аж до моря. Чорного. І також про тих, хто втопився. І все це віршами.

Радлова

Про тих, хто втопився? А чому не про греблі?

Ахматова

Про греблі? Але чому...

Лідія

Анна Андріївна ще не мала нагоди писати про греблі, але...

Ахматова

Якщо гребля прийде до мене в мовчанні ночі, і прийде у супроводі шепотів та чітких звуків...

Лідія

Чому б ні?

Радлова

Як би там не було, Ленінградські видавництва мали б за честь опублікувати маленьку збірку віршів великої Ахматової. Ми не хочемо закреслювати наше недавнє минуле. Звичайно, доведеться зробити відбір.

Ахматова

Лідо, зробіть це ви. Я не вмію робити відбір.

Лідія

Із задоволенням. І з жалем. Все таке чудове.

Радлова

Треба щоб значну частину склали найбільш ранні вірші. Тільки подумати, ви писали ще до революції.

Ахматова

Я досить рідкісний монумент. Але і так всі знають, що я жила давно. Час дізнатися, що я прожила ще й п'ятдесяті.

Радлова

Мені самій дуже подобаються ваші давні вірші. Серед них справді є дуже милі.

Ахматова

Ви так вважаєте?

Радлова

Щиро - так. Про них можна було б багато що сказати, так, багато.

Ахматова

Ви одна з моїх шанувальниць, якщо я правильно розумію?

Лідія

Звичайно. Важко нею не бути. Стежте за моїм плюмажем, Анна Андріївно.

Ахматова

Ви занадто ласкаві до мене. Але ви читали не все. От навіть цей, про джмелів?...Ні?

Радлова

Ні, але я прочитаю, запевняю вас. А скажіть, хто ваші улюблені радянські письменники?

Лідія

Анна Андріївна не байдужа до багатьох поетів.

Ахматова

А ваші?

Радлова

Щодо мене, то над усіма я ставлю Шолохова.

Ахматова

Я теж.

Радлова

Потім Дем'яна Бедного.

Ахматова

Дем'яна Бедного? Я теж. І Безименського, так?

Радлова

І Безименського, так. І...

Ахматова

Я також.

Радлова

Отже, тут ми в усьому згодні? Повинна признатися, що...

Ахматова

Ще одне узгодження. Мандельштама я обминаю, бо він не належить цьому часові. Але над нашим часом я бачу яскраве сяйво вашої плеяди зірок першої величини.

Радлова

Добре, я рада. Але щодо квартири, я боюся, що не зможу задовольнити вас. Справді, зараз зовсім немає кімнат.

Ахматова

Квартира? Яка квартира? Хто просив квартири?

Завіса

Ви просили квартири?

Ахматова

Лежати, Полонію! Лідіє Корніївно, це ви?

Лідія

Звичайно ні. Звичайно ні.

Ахматова

Ось як! Мені роблять честь, публікуючи маленьку збілочку моїх віршів; після п'ятнадцяти років у'в'язнення - саме так - мені повертають повітря всієї Росії, а я ще вимагаю квартиру? Але я не хочу, ні за що в світі привласнювати чуже, особливо те, що належить нашим письменникам, ні найменшій кімнати, ні найменшого законного комфорту, навіть отриманої за заслуги ванної кімнати - ніколи!

Радлова

Анна Андріївно, я вас прошу, не треба так сприймати. Мене попросили взагалі...

Ахматова

Взагалі! Але ви, здається, забуваєте хто я! Весь світ - моє житло. Місяць я живу на Фудзіямі. Немає нічого прекраснішого. От слухайте: «А влітку весь одяг - лише небо і земля». Рік я відпочиваю на берегах вірменських річок. Я можу змінювати поверхи, пори року, століття, як мову. Я розумію, які величезні зусилля повинна була зробити для мене Спілка письменників. Подолати гори мовчання...

Маленька збілочка для старої жінки, хіба цього не досить?

Л і д і я

Я прошу Анно Андріївно, не кричіть! Я боюся за ваше серце.

А х м а т о в а

(Кричить) Я не кричу! Я хочу, щоб ви мене зрозуміли! Дозвольте мені додати, що я вдячна вам безмежно, Ніно Радлова, і що ви назавжди записані на скрижалях моєї пам'яті.

Р а д л о в а

У будь-якому випадку я займуся вашою справою особисто, Анно Андріївно.

А х м а т о в а

Я вам довіряю, я вам повністю довіряю.

Р а д л о в а

Я чекатиму на вас через три місяці у Ленінграді. Ми підпишемо з вами контракт.

А х м а т о в а

Через три місяці у Ленінграді! Ваш день стане моїм! Я беру ручку! Раз - і підписую!

Л і д і я

Я вас проведу.

А х м а т о в а

Таким жінкам, як вона, якщо це жінки, треба б заборонити рости і мати дітей. Я зустрічаю ворогів. Я уникаю своїх дорогих друзів. А десь там є країна, в якій живуть ті, хто змушує битися моє серце: ненаписані вірші, непереїдені мости, неопубліковані книги, непоціловані кохані. Я ніколи там не була.

(Лідія повертається. З нею Надія)

А х м а т о в а

Подивіться на мене. Я втратила свою тінь? Я продала душу дияволу? Скажіть мені правду. Чи не слід мені завити?

Л і д і я

Ви були величною і хитрою. А щодо виття, то ви це вже майже зробили.

А х м а т о в а

Я стрималась. Мені було б завити. Але сьогодні я вдавала з себе Улісса. Я пройшла митницю, прикинувшись вівцею. Бе-е-е, бе-е-е. Але мені слід було б вити.

Н а д і я

Отже, книга?

А х м а т о в а

Це буде маленька збілочка. Пташка без крил, без ніг, лише дзьобик.

Але я мусила б вити.

Ви знаєте, що я народилася того року, що й Гітлер? Не лякайтеся. Чаплін теж народився того самого року. Між нами двома, Чарлі і мною, крутилася земля, крутилася від дотиків наших пальців.

Але все-одно, скажіть, чи впізнають мій голос? Голос моїх каторжних двійників, вдів, німих матерів Льови?

Моя кімната стає важкою і темною, як могила. Не треба залишатися тут, подружки мої. Ходімо говорити під дах лип. Змінімо місце нашого заслання і нашу ненависть. Я хочу навчитися плакати на волі.

(Виходять)

П о л і н а

Збірка без крил, без лап - хіба буває така пташка?

Ця жінка... Коли вона і її голос залишають квартиру, тут панує таке мовчання, що аж мороз поза шкірою.

С Ц Е Н А 6

(Ахматова і Лідія заходять до Ахматової закутані, з важкими речами)

А х м а т о в а

Розламати! Майже за містом! Бруд! О! Я зовсім без сил. За три дні я вирішила їхати до Сибіру, щоб спробувати знайти Льову. Потім я вирішила не їхати до Сибіру. Потім ви вирішили, що я повинна їхати з вами за місто. А закінчилося тим, що ви мене змучили вкінці. Бруд! Розбитий каблук! Це забрало в мене останні сили.

Л і д і я

Пробачте. Я тільки хотіла зробити вам приємне. «Я не хочу вмерти, не побачивши Загорська і його божественної загадки» - це слова, які ви так часто повторювали. І я місяць бігала Москвою, натискала на сотні дзвінків, поки нарешті не знайшла у кузена одного мого экс-друга, дуже високого чиновника, з яким я заради цього відновила знайомство, - поки я не знайшла у нього машину, щоб задовольнити ваше бажання. І сьогодні зранку ви були в захваті.

А х м а т о в а

А сьогодні ввечері я розчарована. Я не побачила Загорська, і я знесилена вкрай. Вона мені каже: машина майже нова. Та ви гляньте на мої ноги! Вам не соромно? Ті, хто знають, як важко мені ходити, роблять все, щоб позбавити мене від цих непотрібних страждань.

Л і д і я

(До залу) Мені соромно, ваша величність. (Ахматовій) Я в розпачі. Тепер ви ніколи нікуди не поїдете зі мною у майже новому автомобілі. Більш ніколи.

А х м а т о в а

Більш ніколи. І Загорська не побачу ніколи.

Л і д і я

Більш ніколи я не зроблю неможливого. Шукайте голку в стогові сіна, але не забираючи мого часу і не зачіпаючи моєї гідності. В цьому не було ніякого сенсу.

А х м а т о в а

Годі, більше не говоримо.

А якби все це трапилося в чистому полі? Якою б я повернулася? Мертвою. Я могла б повернутися мертвою.

Л і д і я

Я вас прошу, Анно Андріївно, оскільки, на щастя, ми поламалися майже відразу, то й змогли повернутися.

А х м а т о в а

О! Яке щастя! І яка необачність. На кого покладатися? Ніякої відповіді про Льову. Ніякого результату від наших листів. Досі ніяких новин від Радлової. Вона сказала - через три місяці.

Л і д і я

І в цьому моя вина?

А х м а т о в а

Досить. Досить мучити самих себе. Забудьмо.

Л і д і я

Забудьмо!

А х м а т о в а

Покажіть мені цю картоплю. Це для мене? Де ви її взяли? Вона мерзла.

Л і д і я

Мерзла! Вона коштувала мені двох годин у черзі. Можливо, вона мерзла, але кращої не було.

А х м а т о в а

Вас обдурили, Лідіє Корніївно. А ви дозволили, щоб це трапилося. Ви повинні були зчинити скандал.

Лідія

Ви повинні були постояти в черзі замість мене. Я впевнена, тоді картопля просто не наважилась би замерзнути. Машина, картопля, що ще?

Ахматова

Ви ще дістали кілька буряків!

Лідія

Так. Буряки. Теж мерзлі.

Ахматова

Це не має значення. Ви зробили, що могли. Все добре.

Лідія

Все добре?

Ахматова

Ось, візьміть цього ножа. Все не так погано. Гляньте, вдома нікого. Це чудово! Таке рідко буває: ця Поліна, звичайно, займається своїми таємними справами. Ось ми й використаємо переваги ситуації. Я дуже довго чекала на такий день. Залишитись наодинці з вами і моїми віршами. Без дихання за завісою. Знаєте, мене непокоять вірші «Реквієму», а їх хранителька - ви. А якщо їх коли-небудь будуть публікувати? Де вони? Я б хотіла перевірити їх. Зробіть таку ласку, почитайте мені.

Лідія

Зараз? З картоплею? Завтра. Я зроблю це завтра.

Ахматова

Зараз. У «Реквіємі» найнеобхідніші для мене вірші і найбільш крихкі. Це ті подробиці, які вражають, змушують страждати. Удари серця. Якщо вони припиняться... Закінчиться пам'ять. Ви вірите, що вони не припиняться?

Лідія

Звичайно.

Ахматова

Я хочу чути їх один за одним. А потім ми поведемо. Здається, у мене є трохи чаю. Зробіть це для мене. Єдиний раз. Я така стомлена. Три місяці я перекладаю цих корейських поетів (які мені зовсім ні про що не говорять). І зупинилася лише для того, щоб перекладати Віктора Гюго. Я відчуваю себе старим, помпезним, бородатим, і, крім того, висланим із самого себе у світ без рим, де я щось топчу і де мене топчуть. Прочитайте «Реквієм», Лідіє Корніївно, і поверніть мені життя.

Лідія

Я не можу, я не можу.

Ахматова

Ні, можете. Послухайте. Я поставлю Карапета. А потім слухатиму вас. Ну давай, Карапете, закипай, дурнику.

(Вона розпалює самовар)

Лідія

(До залу) Вона слухатиме мене! Ні! Вона слухатиме себе в мені. Мені вона не чує. Бідний лакей, бідний третій стан, незначніший за дерево чи стілець. Я розумію, що я не пишу і що мій змучений рот не може бути джерелом для спраглого натовпу. Та все одно, у моєму куточку і мені потрібне життя, і мені теж. (До Ахматової) Але я обожнюю Віктора Гюго.

Ахматова

Та і я теж, іноді. Добре. Прочитайте мені спочатку «Вирок», якщо ваша ласка. Він якось відійшов від мене останнім часом. Ніби Льовине мовчання збільшує відстані відвічі. «Я так давно...».

Лідія

«Я так давно передчувала цей Останній день і дім останній».

Ахматова

Дім останній чи спорожнілий дім?

Лідія

Останнього разу було «дім останній»

Ахматова

Дім останній? Може бути. Продовжуйте.

Лідія

Це останні рядки.

Ахматова

Так, звичайно. Вибачте. Бачите, яке все крихке. Ну добре, а перші рядки?

Лідія

Анно Андріївно, я не знаю, що зі мною трапилося. Перші рядки раптом вислизнули. Ви пам'ятаєте: «Пам'ять - дивна гостя. Вона жартує з нами, вона дозволяє собі покидати нас»? І ви їх більше не пам'ятаєте?

Ахматова

Ось бачите. Ви дуже довго мені їх не читали.

Лідія

Вони повернуться. Мені треба лише зібратися.

Ахматова

Воно так: ми завжди чекаємо їхнього повернення... ми чекаємо.

Будьте обережні, ви втратили пильність.

(Вона «підправляє» картоплю у Лідії)

Ви не могли б сказати, хоча б про що ці рядки?

Лідія

Зараз ні. Я прошу вас. Давайте змінимо тему. Варто лише відвернутися від них, і вони знову прилетять, як птахи.

Ахматова

Маєте рацію. Мати рацію, чи не було цього у другому рядку? Ні. Тоді прочитайте «Сімнадцять місяців» прошу вас.

Лідія

Сімнадцять років я кричу, Зову тебе назад.

Ахматова

Сімнадцять місяців.

Лідія

Ні, було сімнадцять років.

Ахматова

Ви впевнені?

Лідія

Ви хочете, щоб я читала ваші вірші, і на кожному подихові зупиняєте мене і заперечуєте!

Сімнадцять років! Я впевнена.

Ахматова

Сімнадцять років? Я б могла присягнути, що сімнадцять місяців, але певно вона має рацію. Коли я написала це, було три роки, як від мене забрали Льову. Я вже повинна була б уявити собі, скільки буде тягнутися моя мука. Сімнадцять років!

Сімнадцять років бути вагітною сином-привидом - ось чому я така товста. І потім, якщо захоче Бог, я народжу озлобленого, старого, зморшкуватого, спустошеного чоловіка, який мене більше не любитиме.

Лідія

Як ви можете таке говорити?!

Ахматова

Тому що це правда. Тому що розлучення розлучає. Тому що ніколи не приростають відрізані руки. Як ви думаєте, що трапилося б з вашим чоловіком, якби він не зник наприкінці 1938, а продовжував страждати і гнити в таборах Чити?

Лідія

Припиніть. Я вже говорила вам, що не хочу, аби хтось торкався Миті. Якщо ви підете цим шляхом з отруєними колючками, я залишу вас. Ніщо не може розлучити нас з Митею.

А х м а т о в а

Сімнадцять років, і він все одно уже не той. Чому боятися правди? Вона - єдине наше багатство.

Л і д і я

Досить, кажу вам.

А х м а т о в а

Всі пішли, ніхто не повертається. А коли епоха знову впливає на поверхню часу, як тіло утопленого навесні, коханий не впізнає кохану. Я написала це ще 1940. Ви пам'ятаєте цей вірш?

Л і д і я

Ні.

А х м а т о в а

Ні?

Л і д і я

Ні. І ви... Вже тридцять п'ять років я підтримую вас, а ви мучите мене. Ви геній. Ви герой. Але ви також китайська імператриця і ви тираните ваших покірних слуг. А я теж стара, у мене так само опухли ноги. У мене теж забрали коханого і кинули у вічну ніч. Записуйте свої вірші, Анно Андріївно, прошу вас. Записуйте їх і звільняйте мене. Я хочу жити так, щоб не тремтіти за ваші вірші більше ніж за власну доньку. Так, щоб мої очі не слабули від читання ваших перекладів, тоді як я не можу закінчити своїх. І дозвольте мені оплакувати моїх мертвих моїми власними словами.

(Піднімається)

А х м а т о в а

Ви залишаєте мене, капітане. Ви залишаєте стару Ахматову. Ця жінка зовсім одна. Завдяки віршам її вважають богом, батьком, сонцем. А насправді вона лише стара корзина з чудовими плодами.

Л і д і я

Мені треба йти. Я залишаю вас.

А х м а т о в а

Ви говорили: я завжди буду тут, для вас.

Л і д і я

Зміна намірів.

А х м а т о в а

А хто захистить мої вірші, якщо ви залишите мене? Ви були моєю єдиною опорою.

Л і д і я

Попросіть Надію Мандельштам.

А х м а т о в а

Вона не може. У неї вже немає дозволу на в'їзд. І потім вона повинна берегти свого Осипа.

Л і д і я

Пишіть. Публікуйтеся.

А х м а т о в а

Мені писати на окремих листочках чи краще за порядком?

Л і д і я

На окремих!

(Виходить)

А х м а т о в а

«Яка вже є. Вам іншої бажаю.»

Та, яка ніколи не покличе, та, яка вміє перетинати сама-самісінька Невський проспект, та, яка не знає ні голоду, ні холоду, у якої нема ані сліз, ані пам'яті.

Що я їм зробила? Що мала б зробити?

Принаймні, я не можу зробити все. Готувати їжу. Писати листи і записувати вірші. Але хіба я вимагаю, щоб ваші слова викликали у мене сльози? Хіба я нарікаю на те, що вам не вистачає музики?

(Входить Поліна)

П о л і н а

Як? Ви готуєте їсти?

А х м а т о в а

Ні, це не я, це мій двійник, який тримає ніж та картоплину і який мовчки трудиться в поті чола в

темряві радянської ночі. А я тим часом, змішавшись з вітрами та очеретами, мрію, що я молода і що цей рік зовсім інакший.

П о л і н а

Що ви говорите? Вам не погано? Чи це знову вірш? Давайте я допоможу вам.

А х м а т о в а

Я вам вдячна, але турбуватися не варто.

П о л і н а

Так, так. Але вона жахлива, ця картопля. Я хочу трохи зайняти вашу увагу своїми коштовностями. Я дістала трохи шурупів, вам не потрібно?

А х м а т о в а

Шурупів?

П о л і н а

Друг моєї племінниці, її товариш, знає когось на лісопилці. Я шукаю їх дуже давно. Шурупи - це те, що сьогодні найбільше необхідно, тому що їх неможливо дістати.

А х м а т о в а

Це правда. Шурупи людині потрібні завжди. Але щодо мене, то мене, товаришко, зараз найбільше цікавить чоловічий костюм.

П о л і н а

Що коли для початку я знайду штани? Ви не могли б мені дати грошей наперед? 100 карбованців.

А х м а т о в а

За кого ви мене маєте? За примару штанів мій двійник заплатить вам примарою 100 карбованців.

П о л і н а

Але ви самі ще молодець!

А х м а т о в а

Її можна повалити, та неможливо зняти із неї вінець із тернових гілок.

Товаришко громадянко, сьогодні мені вас навіть не вистачало. У будинку важко стояло нестерпне повітря відступництва. Завіса висіла непорушно, як той саван, що покрит історію.

П о л і н а

У мене є сорочка. Божественна сорочка. Ходімо. Я покажу вам мої скарби. (Виходять)

С Ц Е Н А 7

(Ленінградський вокзал в Москві. Гамір. Дим. Входить стара селянка)

Б а б у с я

Ви бачили тут той поїзд, що тільки один такий і виблискує золотом, як церква? Це Червона стріла. Здається, що всередині він весь із золота і пахощі там...

Там тільки-но вас побачать, зразу несуть бутерброд з ікрою. Навіть не треба про це просити. Я б так хотіла все це побачити, але для цього треба бути іноземкою. Росіянам, і може навіть комуністам, це заборонено. Коли ця Червона стріла відходить з вокзалу, я завжди собі думаю, в яку країну вона приїде і які вони, ці вокзали, за кордоном?

(Входять Надія та Ахматова)

А х м а т о в а

Зустрічатися віч-на-віч з Минотавром буду я, а боїтесь ви?

Н а д і я

Пробачте. Анно Андріївно, цей вокзал для мене не просто вокзал, а хрипкий, прокурений вхід до заслання, з якого Мандельштам більше не повернувся. Що вам принести?

А х м а т о в а

Мінеральної води. Боржому, будь ласка.

(Надія виходить)

Справді. Наші радісні радянські вокзали перетворюються на книги наших розлук.

Б а б у с я

(Ахматовій) Послухайте, ходіть сюди, сідайте. Я вас одразу впізнала.

А х м а т о в а

Впізнала? Бабуся?

Б а б у с я

Біле волосся, запалі щоки, - ми їх заслужили. Сила та туга роблять нас схожими. Я була номером 217. Я теж, знаєте, їду до Татаграду. Назви цього проклятого Татаграду я не кажу ніколи. Черевики діряві. Скільки нам років? Скажіть.

А х м а т о в а

Важко сказати, бабусю.

Б а б у с я

Дайте мені 80, якраз на стільки я виглядаю, відніміть десятків два і матимете мене. І вам так само? Не турбуйтеся про поїзд. Коли б я не їхала, він завжди запізнюється на дві години. Мій син, він у мене тільки один, я йому сказала: синку, ти хочеш все це пережити? Забудь матір, землю, траву. І вчися комунізму. Ти матимеш все. Машину. Одяг. Квартиру. Треба, щоб тебе боявся весь світ. Твої друзі? Ти їх не май. Те, що ти думаєш? Кажи навпаки. А краще взагалі нічого не кажи, не вір нікому. Добра це була порада? Так от, він отримав п'ятнадцять років. Хто-хто, а ви це розумієте?

А х м а т о в а

Він повинен був говорити те, що думає, бабусю.

Б а б у с я

Вважаєте так. А ваша дитина?

А х м а т о в а

Бабусю, я не давала йому порад.

Б а б у с я

І добре зробили. Що б від цього змінилося? Десять років я молилася, щоб Господь змилювався і вирвав того гнилого зуба отам, на горі. Та зараз маємо цього Старого дядька. Злу немає кінця-краю у нашій хаті. Біле зовсім як чорне. Чорне зовсім як біле. Що ви скажете?

А х м а т о в а

Не знаю, бабусю! Якби я знала! Якби я могла уявити один день із сином. Навіть якщо це буде останній день мого життя. Єдиний!

Б а б у с я

Що-що, а нещастя вам не зраджує. Цей собака вас занадто любить. Я взяла в дорогу трохи ковбаси. А ви?

А х м а т о в а

Бутерброди. Огірки.

Б а б у с я

Без цибулі? Я вам дам.

(Чути гудок поїзда) Це наш? Що він сказав? Ви йдете? Та не бійтеся. Тримайтеся за мене.

(Вони виходять. Лідія приходить на вокзал і зустрічає Надію, яка повертається з водою)

Л і д і я

Де вона?

Н а д і я

Мабуть, сіла у вагон. Ви прийшли попрощатися? Їй буде приємно.

Л і д і я

Ні, ні. Якщо ви тут, то я краще не буду з нею зустрічатися. Просто ще одне чорне вітрило. У видавництві хочуть вилучити цикл «Спалений зошит». Що робити? І все через слово «спалений». Розумієте?

Н а д і я

Спалений, о, так! Звичайно. Таке підозріле слово. У ньому присмак тривоги. Їм потрібні вірші без

води, без вогню, без запаху і без повітря, а завтра - без музики та без віршів і, нарешті, - без слів. Спалений - геть! Господь - геть! Річка - геть!

Л і д і я

Але що робити? Я не можу забрати «спалений» Цикл «Зошит». Це ні про що не говорить.

Н а д і я

«Спалене» спалити не можна. Давайте краще поговоримо про це з автором.

Л і д і я

О ні, я не хочу, щоб через мене стався другий інфаркт.

Н а д і я

Не можна, щоб вона їхала до Ленінграда підписувати цей контракт і нічого не знала.

Л і д і я

А що, коли назвати цей цикл «Шипшина цвіте»? Ви пам'ятаєте?

«Про заповітну ту річ

Я так і не скажу,

На згадку про незустріч

Шипшину посаджу»

Н а д і я

«Незустріч»... Ви думаєте пройде «незустріч»?

Л і д і я

О, так, я наполягатиму! Я буду боротися! А щодо заголовка... Ви їй скажете?

Н а д і я

Ні, не буду нічого говорити. І потім, поки ми доїдемо, вони можуть змінити і думку, і мішень. Спробуємо прослизнути між зубами. Справжня поезія змушує нас плакати від радості, навіть коли вона скалічена, навіть коли їй ампутовано руки і ноги.

Л і д і я

Мені треба було б їхати з нею. Але я поклялася собі. Я більше не можу, розумієте? Вона все зводить до сварки.

Н а д і я

Я розумію. Все моє життя з Осипом було сваркою, але в кожній сварці - стільки радості.

Л і д і я

Ви сперечалися?

Н а д і я

Дуже часто, в якийсь дивовижний спосіб. Остання сварка була, здається, якраз на вокзалі. Потім на мосту в Калініні. Це сталося тоді, коли ми востаннє пробиралися до Москви, одного із дванадцяти заборонених для нас міст. Тільки у Анни Андріївни відчинялося вікно для наших двох похлихливих тіней.

Суперечка почалася в поїзді. Через візок. Ося хотів узяти візок, а я ні. Завдяки візку ми мали чим жити два дні. Через нього могло статися що завгодно: ненависть, війна, розлучення.

Л і д і я

Життя, одне слово.

Н а д і я

Ми розглядали одне одного крізь візок, ніби крізь скельце, яке збільшувало наші вади. Якими російськими епітетами ми частували одне одного! І йди до біса. І тільки з тобою. На вокзалі візка не було. Міст здавався нескінченним. Осип йшов попереду неправдиво впевненими кроками, трохи зухвало - я дозволила йому це - і холодне повітря било його в обличчя. Я не знала жалю. На вітрі мовчазна суперечка і далі творила епітети. Нам було байдуже, що під мостом Волга. Вся наша увага була прикута до сцени битви.

Який міст! Міст для гри у взаємну ненависть, міст для того, щоб відчувати всю розкіш гніву і надто солоний смак самотності. Все це ми дозволяємо собі тоді,

коли впевнені, що життя протистоїть всім образам. Якими щасливими були ми на тому останньому мосту, розділені гнівом, холодом, виснаженістю, візком, мостом, - все, що роз'єднувало, міцно об'єднувало нас, нещастя було примхливою радістю, бо воно означало, що ми обоє ще по цей бік життя.

Л і д і я

У нас з Митею ніколи не було такого примхливого щастя. Те, про що ми думаємо, нічого не означає. Але я б ніколи не наважилася.

Н а д і я

Мені здається, що поїзд зараз рушить. Ви підете попрощатися з нею? Я вже йду. Боюся, що вона сіла не в той вагон.

Л і д і я

Я не можу, ні, я не можу. Цей від'їзд карбує її вічний профіль на склі вагону. Я не побачу, як вона поїде.

(Виходить)

С Ц Е Н А 8

(Повернувшись з подорожі заходять Ахматова і Надія в супроводі Поліни. Валізи і.т.д.)

А х м а т о в а

Хто знову повикручував лампочки в під'їзді?

П о л і н а

Як це хто? Хіба злодій залишив мені свою адресу? Поки вас не було, я дістала цвяхів і гвинтів, якщо вас це цікавить.

Н а д і я

Пізніше, поговоримо пізніше.

(Поліна виходить)

Тепер скажіть, ви підписали?

А х м а т о в а

Підписала що? Власне спотворення? Моє власне падіння? Добре. Дивіться. Ось їхній вибір. Вони викинули всі мої вірші, які оспівують мою любов до Росії. Не говоримо вже про Лондон і Париж. Я не знаю, що відбувається в Ташкенті, а ще менше - в Сибіру. Хто я? Сучасниця Нарциса. Світ проходить у мене за спиною, а я не повертаю обличчя. А колись не було жодного неопублікованого вірша. 1940-го у якомусь запамороченні я ввійшла у власне дзеркало і зникла. Оце такою була Ахматова, скажуть мої читачі з відразою! Ота істеричка, ота жінка, вся по вуха в коханцях-перелюбах. Але чому мені турбуватися? Книгу не опублікують, я це прочитала в їхніх поглядах. Вони робили вигляд, що хочуть мене опублікувати і що ще краще буде, якщо з цього нічого не вийде.

Н а д і я

Отже, нічого не змінилося. Це та сама машина обдурення та брехні, яка довела до безумства Осипа. Ні. Вони більше навіть не брешуть. Просто вони сховали правду так добре, що тепер самі ніколи її не знайдуть.

А х м а т о в а

Тоді я сказала: мене зовсім не турбує ця книжка. Я навіть не наполягаю, щоб ви її видавали. Але, з іншого боку, я прошу хоч трохи справедливості для Надії Мандельштам, дозвіл на в'їзд, житло, роботу. Вона вдова такого великого поета. Ви пам'ятаєте Мандельштама, правда?

Н а д і я

Ви ризикували. Але хто знає, можливо, книга несподівано з'явиться, як втікач.

А х м а т о в а

Відразу в блідому світлі ранку її заарештують, і розстріляють її тієї самої ночі. Так, як вони викрали

з російського повітря голос Гумільова, мого першого чоловіка. Коли я зайшла до Будинку письменників у Ленінграді, я почула, як якась жінка сказала: «Як, Ахматова ще жива?»

Вони хочуть, щоб я померла?

Але попереджаю, це востаннє я дозволила себе збити з ніг. Я не помру. Навіть мертвою я не піду ні з цієї країни, ні з цього часу. Вночі, віршами з палаючими крилами я буду приходити у ваші сни. І я буду співати вам про ваші бажання, ваші зради, ваші поразки.

Н а д і я

А як Ленінград? Ленінград, що його так любив Осип! «Петербург! Ще не хочу вмирати, коли в тебе є телефонів моїх номери. Петербург. Я адреси твої бережу і тепер,

А х м а т о в а

За якими знайду голоси, тих, хто вмер».

Щоразу, коли я дзвоню, Осип відповідає. Ми стільки сміємося і стільки граємося римами у цій гранітній колісці. Ніколи Петербург не був таким чудовим. Він був укритий квітами, ніби для мого похорону. Літній сад, з його трояндами і тюльпанами за десять років здичавів. І позаду мене на алеях простягався кортеж із тіней. Це всі наші мертві друзі складали мені королівський ескорт. До Петербурга я більше не поїду.

(Заходить Поліна з телеграмою)

П о л і н а

Телеграма. Хочете?

А х м а т о в а

Що це? Візьміть її, Надіє.

П о л і н а

Це вам.

А х м а т о в а

Я не вмію читати телеграм.

Н а д і я

Це Твардовський! «Новий мир» готовий публікувати «Поему без героя»! Браво, Твардовський! Яка мужність!

А х м а т о в а

Ні! Це правда? Дайте її мені. (Надії) Дайте мені ваші окуляри.

П о л і н а

То ми вміємо читати, чи ми не вміємо читати?

А х м а т о в а

Він хоче післямову Пастернака...

Н а д і я

Пастернака? Він має рацію! Пастернак в ескорті Ахматової. Це буде і справедливо і розкішно.

А х м а т о в а

Але Борис ніколи не читав мене.

Н а д і я

Я прошу вас, Анно Андріївно, не починайте.

А х м а т о в а

Я вам кажу. Я послала йому копію рукопису «Поєми без героя» з присвятою: «Першому поетові XX ст.»

Н а д і я

Першому поетові! Ви це написали Пастернаку?

А х м а т о в а

Але дозвольте мені закінчити. Він зателефонував мені, щоб подякувати. І знаєте, що він сказав? Мені найбільше сподобалось: «Сухий безсмертник...»! Вірш, який я написала 1910! «А решта? - питаю. - Ви їх читали?»

Н а д і я

Першому поетові...

А х м а т о в а

І знаєте, що він мені сказав?

Надія

Ні. Але важливо те, що він завтра буде у вашому ескорті. Треба їхати до нього на дачу.

Ахматова

Маєте рацію, ми повинні йти просто до Бориса. Отже, вперед! Завтра Переделкіно. Наступного року Ленінград, і моя творчість підніметься над Росією, як материнське сонце. Але як дістатися до Переделкіно?

Надія

Можна попросити Лідію Корніївну. Дача її батька якраз поряд.

Ахматова

Лідія, моя дорога Лідія Корніївна. Звичайно! Вона буде така рада. Я телефоную.

(Зразу набирає номер)

Алло! Ахматова говорить. Лідіє Корніївно, я розумію, що в нас тепер напружені стосунки. Чи можете ви забути про це і зараз приїхати? Як виняток. Я вам поясню... Вона їде. Вона чекатиме на нас біля під'їзду.

Поліна

Ви знову їдете? Вже зараз?

(Ахматова і Надія знову одягаються)

Ахматова

Я закінчу свою історію.

«А решта, ви їх читали?» - питаю. Так що? У нього вже немає моєї «Поєми без героя». Я не знаю, де вона поділася, каже він мені. Можливо, хтось її у мене позичив. Хтось! Що ви на це скажете?

Надія

Я? Що все чудово! Значить Пастернак перший поет століття? Ні, не треба ніяких пояснень. Ходімо.

(Виходять. Чути, як вони сперечаються)

Ахматова

Я не знаю, що на мене найшло того дня. Але все одно він великий поет.

Надія

Дуже великий. Бу в.

Поліна

(Кричить) Коли ви повернетесь?

Надія

(Кричить) За годину.

Поліна

За годину?! Ви думаєте я ідіотка? За годину! До Переделкіна вони добиратимуться цілий день. Ну подивимось. Що я роблю?

(Починає нишпорити по кімнаті)

Що вона привезла з Ленінграда? Сподіваюся, вона не знайшла черевиків, бо я ж якраз дістала. Зошити. Ще зошити. Гляньте, не їсти, не пити, не одягатися. Все їде в папір.

(Виходить)

СЦЕНА 9

(В Переделкіно. Перед дачею Пастернака.)

(Навколо ліс)

Ахматова

Може, це Переделкінський ліс, може сад будинку Пастернака, але швидше це цвинтар, де оселилися привиди з оповідання Едгара По. Кожна береза - вампір. А під кожним кущем я бачу шпика, потворного, як чагарник. Ви теж боїтеся, Лідіє Корніївно?

Лідія

Ні, просто дрож...

Ахматова

Дрож від страху. Ми боїмося всі троє. Правда, Надіє? Цей покинутий ліс кишить сірими дощовиками. Боятися - це чесно, Лідіє Корніївно. Навіть

Жанна д'Арк не соромилася страху. Їй казали: бачите ці дрова під вікном? Цей вогонь через якусь мить шукатиме вас. І що, вона злякалася і відреклася! А я бачу, як ворухиться листя і я боюся. Я готова до...

Надія

Що будемо робити? Повертаємося?

Лідія

Боря скоро прийде. Почекаємо ще. Він сказав, що я можу прийти в будь-який час. Можливо, він пішов за покупками.

Надія

Борис за покупками, в цей час?

Ахматова

Ви повинні були домовитися про точний час.

Лідія

Так. Повинна.

Надія

Ми тут уже майже годину.

Лідія

Справді. Він не може більше затримуватись. Я впевнена. Я його знаю.

Ахматова

Почекаємо.

Надія

Останнього разу я була тут разом з Осипом. Давно. Борис спершу запросив нас на чай. А потім сталася «зміна намірів». Його дружина боялася зарази. Ні торта, ні чаю. Ми поверталися наодинці з зірками. І страждали від спраги за людяністю.

Лідія

Борис такий милий. Це все дружина.

Надія

Чарівний. І з роками дедалі безпосередніший. Ви знаєте, що він писав про велику Цвєтаєву у своїй автобіографії? Він поховав її у розділ «Три тіні». Але хто є чиею тінню сьогодні?

Ахматова

Борис нічого не розумів у жінках. Перша його дружина була черепахою. Друга - драконом з піною на губах. Третя - мадам від мсьє Пруста. Він тричі просив моєї руки. Я йому відмовила. Не хотіла руйнувати нашу дружбу.

Надія

Ви мені казали те саме слово в слово про Осипа.

Ахматова

Це тому, що всі чоловіки просили моєї руки тричі. Я була дружиною трьох. Іншим я відмовила. Проте, чоловіки зовсім не вміють нас кохати.

Послухайте, Надіє, минулої ночі я бачила вас уві сні. Ми були вдвох, я і ви, в палатах Імператриці, в яких я ніколи не була раніше. Місяць освітлював усі зали. Я мала б злякатися, але ні. Велика ніжність панувала над усім. Навіть ви були несамовито ніжними. В моїх обіймах ви були разом з Осипом, нероздільні. І ми втрьох поступово зм'яшувалися, гублячись у шовковій непритомності. Із заплученими очима ми... *(Вона заплучує очі, розплучує їх і бачить)* О! Гляньте! Там! Там! Ви не бачите? За вікном? Завіса!

Надія

Завіса? За вікном?

Лідія

Що ви бачите? Анно Андріївно, ради Бога?

Ахматова

Та його ж! Там! Зліва. Він там! Він був весь час, кажу вам, спостерігаючи крізь сім вуалей. Чекаючи, коли наш табір нарешті піде геть.

Надія

Ви його бачили?

Ахматова

Ні. Я відчула його. Раптом. Так, ніби це я сама була в будинку, я побачила все дуже виразно. Його кінське обличчя, знервоване вкрай. І його душу, темну і замучену. Ми стривожили його.

Надія

Ви впевнені?

Ахматова

Абсолютно. Послухайте, я знаю, що саме в цей момент, з глибини своєї власної ночі, він розглядає мене як сон, який йому ніколи не присниться.

(Кричить)

Жителі дому великого Пастернака, скажіть вашому господареві, що Ахматова власною персоною приходила привітати його.

Ми повертаємося. Ідіть за мною.

Бідний Борис. Ми йдемо, прощай. Смерть об'єднає друзів, яких розділив страх.

(Виходять)

СЦЕНА 10

(Кімната Ахматової. Порожня. Входить Поліна)

Поліна

(Одна, переписуючи сторінку)

«Сон?»

«На сходах темно. Світ втратив місяць у 30 ват. Я мертва.»

Я думаю: коли я була живою, чекання точило мої легені.

Я мертва, і тепер чекання точить тишу.

На сходах темно. Чорнильниця без чорнила. А що, коли він пройде поряд і не побачить мене?

Світла, кричу я! Це сон. Але такий, що не закінчиться ніколи».

Я не розумію. Це сон. Якщо навіть так, все одно він вражає.

(Заходить Лідія)

Лідія

Як, її немає? Вона вийшла?

Поліна

Вибігла як божевільна. Бачили б ви як вона побігла. Ніби це була не вона.

Лідія

Мені нічого не переказувала? Сподіваюсь, вона не захворіла?

Поліна

Не турбуйтеся. Вона поспішала через свого сина.

Лідія

Її сина? Але вона нічого не говорила.

Поліна

Мені теж. Вона піднялася. Вимовила «Льова»! Вибігла. І мене залишила з усім цим.

(Повертається Ахматова з Надією)

Ахматова

Пробачте, я мусила їхати на вокзал зустрічати Льову.

Лідія

Він...Він не...?

Ахматова

Ні. Я помилилася. Він не приїхав. Мені раптом щось підказала інтуїція. Передчуття. Я сиділа тут, у цьому триногому кріслі. Раптом я побачила, як він виходив на платформу, дуже далеко. Ніби повертаючись із далекого минулого, з насупленими бровами, шукаючи мене, сподіваючись побачити. Я кинулась туди. Розумієте? Більше у мене немає новин. Єдине, що у мене є, це лише передчуття. І мої

передчуття знушаються з мене і заколисують ілюзіями. Він не повернеться.

Лідія

Він повернеться. Тепер вже не 1938. І поки ми будемо чекати на нього, ваша книжка допоможе нам перетнути безодню.

Ахматова

Моя книжка не з'явиться. Я це передчувала і це справдилося. Я тільки що зрозуміла. Я не змогла задовольнити суворий геній Революції, Лідіє Корніївно. Вони забрали її з редакції Орлова. В Ленінграді її викинули. В Москві існують такі двері, в які я не можу увійти. Вони відправляють мою книгу блукати Воронежем. Потім Владивостоком. Потім надішлють її білим медведям. Саме там ми й будемо чекати, поки розтане наша епоха. Ні. Ані на цій землі, ані поки я ще дихаю вона не з'явиться.

А завтра я згодна перекладати Лопе де Вегу. Потім я перейду на Анатолія Франса. Треба жити, чи не так? А щоб жити, треба закінчити самогубством.

Лідія

Треба обов'язково побачитися з Федіним.

Ахматова

Це неможливо. Я віддала все, що могла, щоб врятувати шкіру моїй книзі. Я зіграла всі ролі у всіх комедіях. Я була королевою, мертвою, жебрачкою, твариною. Я більше не граю. Я зломлена. У мене більше немає сил робити гримаси. Я їздила до Виноградова. Після чого стався інфаркт. Я була на прийомі у Фурцевої. Результат - різь в нирках. У мене більше немає сили підніматися по сходах, які ведуть Ахматову до замурованих дверей, у мене більше немає сил одягати шубу. У мене немає більше сил зняти боти.

Лідія

У мене також. До всього я ще втратила зір. Прийде той день, коли я вже нічого не зможу вам прочитати.

Ахматова

Тоді настане моя ніч. Це правда, Лідіо?

Поліна

А у мене астма, як мені пояснили.

Ахматова

Послухайте, якщо всі тут однакові каліки, то хто піде за продуктами? Я б хотіла запросити вас на обід. Але в цьому домі ніколи нічого і нікого нема.

Надія

Це зроблю я, звичайно, тому що я більше ні на кого не чекаю і не боюся ні вмерти, ні не вмерти.

Ахматова

Знаєте, а я хочу жити. Мені не вистачає годувальниці, усмішки, турботи. Це все.

Надія

Я йду.

(Виходить)

Ахматова

Я скажу вам: тут тільки моя вина. Вони хотіли друкувати мої вірші. Все було прочитано, складено, відібрано, погоджено. І тоді я, замість того, щоб погодитися, сама не знаю чому - такий смуток зійшов на мене - я додала поему, яку ви знаєте, крик, справжній гнів, я дала її на початок, а вгорі написала присвяту, повну сліз, скреготу ключів і стукоту солдатських чобіт по дерев'яній підлозі. Я нічого не могла з собою вдіяти.

Лідія

Але ви мали право на це. І, крім того, вас просили про нові вірші.

Ахматова

У мене просили старі нові вірші. Я це знала, знала. І якби я не зробила цього, Льова був би тут. Не заперечуйте, я знаю. Я не могла відмовитися від свого

«Реквієму». В той момент, коли я зробила спробу крадькома прилучитися до вічності, коли протиснула голову, і вже бачила покриті вогнями небо поезії, і вже майже була там, вже бачила себе там, - раптом я відчула як рука, ні, це була знайома волохата лапа, вхопила мене за рукав і повернула на місце. Та, замість того, щоб поступитися і прикинутися недоумком, я наполягала. Кажу вам. Вся моя історія, моя праця, мій жах, - все це з вини Ахматової. Ви більше нічого не говорите?

Лідія

Але «Новий мир», вони не друкують вас, хоча там ви нічого такого не зробили.

(Надія повертається)

Надія

А що я вам принесла? Пляшку найкращого грузинського вина.

Поліна

А я лист із Сибіру!

Ахматова

Дайте мені. Це лист від Льови!

Поліна

Так він ще там? Щаслива. Мій зовсім не пише. Ви його не відкриваєте?

Лідія

Ви хочете, щоб ми вийшли, Анно Андріївно?

Ахматова

Ні, ні. Залишіться. Мені краще, коли ви тут. Якщо лист хороший... ми вип'ємо за Льову. Що це? Біле «Гурджіані»?

Надія

«Цинандалі». Ми відкрили його для себе з Осипом 1931-го, в чудовому гірському селищі. Там було це вино і люди, плем'я селян-стрибунів.

Ахматова

Селян-стрибунів?

Надія

Секта. Раз на покоління двері неба раптом відчиняються для всіх хто має силу підскочити.

Ахматова

Про це пепереджають?

Надія

Ні. До неба треба бути готовим. Якщо ви будете готові, в призначений день вам залишиться тільки підскочити.

Ахматова

Достатньо, аби небесні двері відчинились? Я б стрибала.

Надія

Достатньо підскочити. І двері відчиняться.

Поліна

Ви вважаєте?

Ахматова

Але це правда! Тільки подумати, сорок років ми жили тут, пнулися в повітря, намагаючись підскочити до неба на своїх опухлих ногах, на своїх важких спогадах, до неба, яке ніколи не відкриється. І це в той час, як все небо двадцятого століття було тут, під нашими ногами, між нами, поміж нас. Дивіться. Кілька пташок. Вино дружби, дах, який он там спирається на небо, - це сходи. Раптом вітер стихає. Крики бурі вже більше не долітають до нас. Я заплющую очі. Це для мене Москва-ріка вигинає свій хребет сотнями вогників і для вас. І цієї миті якась невідома радість несе мене у своїх обіймах.

Надія

Мене теж, майже.

Лідія

Ви не хочете відкрити листа від Льови?

Ахматова

Зараз. Я розпечатаю. Я так боюся впасти. Одну хвилинку вічності, будь ласка. Ну, сміливіше. Надіє, окуляри.

(Одягає окуляри. Читає. Потім складає листа)

Надія

Що, Анно Андріївно, що?

Ахматова

(До Поліни) Послухайте, товаришко громадянку, здається ви щось казали про чоловічий костюм за 600 крб.?

Лідія

(Надії) Біле вітрило.

Поліна

Я? Ніколи. За 800 крб. Чоловічий костюм, майже пристойний. Штани, піджак, сорочка та ще й одного розміру.

Ахматова

Так. Але якого розміру?

Поліна

Будя-якого. За 800 крб. я вам знайду який треба. Так який?

Ахматова

Добре, але як зараз дізнатися?

Лідія

Сімнадцять років багато що змінили.

Ахматова

Я скоро про це дізнаюся.

Поліна

Але якщо ще трохи пізніше, то це вже, знаєте, може коштувати 900 крб.

Ахматова

Ні! Буде 800, або зовсім нічого не буде. Зрозуміло?

Поліна

Зрозуміло.

Надія

Послухайте. Тш-ш-ш.

Лідія

Що це? Мікрофон?

Надія

Двері неба. Мені здається, вони потрохи відчиняються там, на далекому сході. Чи чує Осип, мій небесний кріт, як починають тихенько тріщати надра часу?

Ахматова

(До залу) Ви, ті, хто живе після нас, ви чули про Осипа і його дружину, яка зараз тут? І про Анну Ахматову?

Я б так хотіла знати. Треба ще вмерти, перескочити століття і повернутися.

Надія

Чи отримати телеграму з майбутнього: вірші прибули нормально. Підпис: берег ХХІ століття.

Лідія

Анна Ахматова. Повне зібрання творів.

Ахматова

Скажіть мені, ви, які живете набагато пізніше, чи знаєте ви, яким насправді був Мандельштам? Ахматова? І Пастернак? Гумільов? Табідзе? Цветаєва?

Чи знаєте ви, хто серед них був чесний, кого зрадили, хто зрадив, хто бачив, як відкрилися небесні двері? Чи зрозумієте ви все це пізніше, з наших віршів? Чи почалась Історія Правди?

Надія

Коли вона почнеться?

Переклад з франц. О. Левченко

Редакція висловлює подяку співробітникові франко-Української лабораторії гуманітарних досліджень НАУКМА Євгенії Єременко за допомогу у підготовці п'єси до друку.